

Newsletter

VERENIGING BEDRIJFSLEVEN CURAÇAO

NEWSLETTER NOVEMBER 2015

1.EDITORIAL

2.ECONOMIE

- **Stand van zaken overheidsfinanciën 3^e kwartaal 2015**
- **Bestuurlijke/regeer (in)stabiliteit en economische groei**
- **Voorstel aanpassen minimumloon per 1 januari 2016**
- **Ontwikkeling van de arbeidsparticipatie van de vrouw tussen 1960 en heden**

3.RAPPORTEN

- **Doing Business 2015: welke landen hebben het aantrekkelijkst zakenklimaat?**

4.(Nieuwe)Wetgeving

5.ECONOMISCHE INDICATOREN

1.EDITORIAL

Op 6 november 2015 verloor het kabinet Whiteman I haar meerderheid in de Staten als gevolg van het intrekken van de steun van één van de parlementsleden van de coalitie. De eerste inspanning om een nieuw kabinet samen te stellen liep op niets uit.

Bij de tweede poging is het op 23 november 2015 wel gelukt om een nieuwe Regering te vormen waardoor er geen vervroegde verkiezingen gehouden hoeven te worden. De politieke partij PAR gaat de coalitie bestaande uit PS/PAIS/PNP/Sulvaran verbreden waardoor het kabinet Whiteman II kan steunen op een meerderheid van twaalf zetels in de Staten. Volgens plan zullen twee nieuwe ministers per 30 november 2015 aantreden.

Hopelijk is hiermee de politieke rust teruggekeerd en kan met voortvarendheid gewerkt worden aan het herstel van de broodnodige economische groei. De afgelopen jaren hebben zich gekenmerkt door economische krimp welke vermoedelijk mede te wijten is aan de grote bestuurlijke instabiliteit. In de periode 10-10-10 tot 1 december 2015 hebben maar liefst 41 ministers Curaçao bestuurd:

- 5 ministers Algemene Zaken (Minister Presidenten);
- 7 ministers Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport;
- 6 ministers Bestuurlijke Planning en Dienstverlening;
- 5 ministers Economische Ontwikkeling;

- 5 ministers Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn;
- 4 ministers Verkeer Vervoer en Ruimtelijke Planning;
- 4 ministers Gezondheidszorg, Milieu en Natuur;
- 3 ministers Justitie
- 2 ministers Financiën

Deze bestuurlijke instabiliteit heeft het vertrouwen in de Curaçaose economie geen goed gedaan. Investeringsprojecten zijn hierdoor onvoldoende van de grond gekomen en is er een situatie ontstaan van de kat uit de boom kijken.

Houden van vervroegde verkiezingen zou deze toestand alleen maar hebben verergerd.

Het is dan ook een goede zaak dat er een nieuwe regering is gevormd die hopelijk aanblijft tot de reguliere verkiezingen die in oktober 2016 op het programma staan.

Voorts is het ook te hopen dat de politieke partijen en de door hen aan te wijzen bestuurders de lessen van de afgelopen vijf jaren nu wel ter harte zullen nemen en daadwerkelijk invulling zullen geven aan de uitgangspunten die in het overeengekomen regeerakkoord zijn opgenomen: realiseren van een stabiele, serieuze, verantwoordelijke, transparante en integere regering met als focus verstrekken van hoogwaardige service aan de samenleving.

De Curaçaose economie heeft inderdaad behoefte aan een consistent beleid alsook bestuurlijke en regeer stabiliteit waardoor investeringsprojecten snel en goed kunnen worden voorbereid en worden uitgevoerd. Er zijn tal van potentiële projecten geïdentificeerd die op uitvoering wachten echter door onvoldoende daadkracht en instabiliteit niet van de grond komen.

Op de bestuurders wordt een dringend beroep gedaan om thans saamhorigheid op te brengen teneinde duurzame economische groei van de grond te krijgen. Hieraan moet topprioriteit worden gegeven. Het belang van structurele economische groei kan niet genoeg worden benadrukt.

2.ECONOMIE

- **Stand van zaken overheidsfinanciën 3ste kwartaal 2015**

Uit de op 13 november 2015 aan de Staten aangeboden Financieel Management Rapportage (FMR) derde kwartaal 2015 blijkt dat de begroting 2015 richting van een overschot gaat.

Tot en met juli 2015 is sprake van een overschot op de Gewone Dienst van ANG 73,7 mln. (lasten ANG 1678,2 en baten ANG 1751,9).

De Kapitaaldienst laat in deze periode ook een overschot zien van ANG 113,9 mln.

Voor details vide onderstaande tabel:

Breakdown Diensten en Financiering overige	Real SEP	Prog SEP	Real t/m	Prog t/m	Real-Prog	Aang.Vpl	Prognose	Rekening
Omschrijving (bedragen in ANG mln.)	AA 2015	2015	AA 2015	2015	Δ 2015	PA 2015	BA2015v2	AA 2014
GDU Gewone Dienst Lasten	132,8	147,6	1.217,1	1.226,3	-9,2	52,6	1.678,2	1.594,3
GDI Gewone Dienst Baten	-130,3	-166,5	-1.287,1	-1.297,3	10,2	0,0	-1.751,9	-1.636,7
Saldo 4799 Gewone Dienst	2,5	-18,9	-70,0	-71,0	1,0	52,6	-73,7	-42,4
KDU Kapitaaldienst Uitgaven	8,0	29,3	58,5	100,1	-41,6	146,8	186,9	205,9
KDI Kapitaaldienst Inkomsten	-4,2	-4,3	-283,8	-283,9	0,1	0,0	-300,8	-309,6
Saldo 4999 Kapitaal Dienst	3,8	25,0	-225,3	-183,8	-41,5	146,8	-113,9	-103,7

Hoewel de cijfers van de FMR 3^e kwartaal 2015 duiden op een overschot op de begroting zijn er ook risico's waarmee rekening gehouden moet worden. Onder meer betreft het (structurele) tekorten van de SVB fondsen AOV en BVZ, deficits van een aantal overheidsentiteiten (o.a. Aqualectra, CDM, CPost, ADC en RDK/CUC) en vertraging bouw HNO (nieuw hospitaal) alsmede exploitatietekorten SEHOS. Deze risico's zouden de ontwikkelingen van de begroting 2015 negatief kunnen beïnvloeden.

Voorts dient rekening te worden gehouden met de steeds kleiner wordende ruimte van de overheid om te kunnen lenen zonder de schuldquote van 40% te overschrijden. Het IMF acht een schuldquote van maximaal 40% als "gezonde" norm voor macro economische stabiliteit.

Met de recente gesloten leningen voor de bouw van het nieuwe ziekenhuis en ter financiering van enkele infrastructurele werken (onderhoud wegennet en scholen) is in 2015 de grens van 40% in zicht gekomen.

Een van de meest opmerkelijke onderdelen van de FMR 3^e kwartaal 2015 betreft de informatie over de ontwikkelingen van het BVZ fonds. Allereerst het nieuws dat het BVZ fonds in 2014 een tekort vertoonde van ANG 31,4 miljoen . De door de externe accountant goedgekeurde jaarrekening van de SVB maakt echter melding van een deficit van ANG 41,9 miljoen ondanks een overheidsbijdrage van ANG 244 miljoen.

De FMR vervolgt met de mededeling dat voor 2015 voor het BVZ fonds een tekort van ANG 0,1 miljoen wordt verwacht. De SVB begroting 2015 maakt echter melding van een verwacht tekort van ANG 57 miljoen.

De afname van het deficit is volgens informatie uit het FMR toe te schrijven aan de eind 2014 genomen kostenbesparende maatregelen (budgettering Sehos en Capriles kliniek en versoering van de verstrekking van OTC middelen). In september 2015 zijn de ambtenaren en gelijkgestelden toegetroten tot de BVZ. Op jaarbasis zou dit ANG 10,5 miljoen extra aan het fonds opleveren.

Redactioneel commentaar:

Het nieuws dat voor 2015 een sluitende begroting en zelfs een overschot wordt verwacht is uiteraard toe te juichen. Wat zorgen baart zijn echter de risico's met name op het gebied van de sociale zekerheid fondsen. Met betrekking tot het BVZ fonds bestaat grote onduidelijkheid welke cijfers de juiste zijn en gehanteerd moeten worden. Het verschil tussen de cijfers van het Ministerie van Financiën en de SVB is substantieel.

De ontwikkelingen van de andere fondsen in het bijzonder het AOV fonds zijn eveneens onduidelijk. Zo is het Ministerie van Financiën uitgegaan van korten van de AOV uitkeringen van niet ingezetenen (met 25% en afschaffing kerstuitkering) terwijl de Staten zich hierover nog niet hadden uitgesproken. Anno november 2015 blijkt dat een meerderheid van de Staten geen voorstander te zijn van deze vorm van aanpassen. Het Ministerie van Financiën zal terug moeten gaan naar de tekentafel voor andere (bezuiniging) alternatieven.

Gezien de tijdsdruk en de grote tekorten van de fondsen welke door de SVB zijn gesignaleerd zou deze ontwikkeling ertoe kunnen leiden dat de begroting 2015 wellicht niet met een overschot en/of sluitend zal worden afgesloten.

In het kader van streven naar verbeteren van het vertrouwen is het noodzakelijk dat snel duidelijkheid hierover wordt verkregen.

- **Bestuurlijke/Regeer(in)stabiliteit en economische groei**

Curaçao kent het parlementaire democratisch stelsel waarin in beginsel één keer per vier jaren verkiezingen worden gehouden.

Het aantal ministeries bedraagt negen.

Uit onderstaand overzicht blijkt dat Curaçao in de afgelopen 5 jaar (periode 10-10-10 tot 1 december 2015) door 41 Ministers is geregeerd.

Op 10 oktober 2010 heeft Curaçao de status van land binnen het Koninkrijk der Nederlanden gekregen en is een begin gemaakt met een nieuwe staatkundige structuur.

De economische performance in deze periode was, zoals uit onderstaande tabel blijkt, beneden de maat met name als deze vergeleken wordt met die van de landen in de regio.

Deze ontwikkeling doet de vraag rijzen of er op Curaçao een verband bestaat tussen bestuurlijke/regeer(in)stabiliteit en reële economische groei en welk gewicht deze factor hierop zou hebben.

In dit verband kan ook gerefereerd worden aan een in oktober 2015 uitgebracht persbericht van de CBCS alsmede het verslag van de President Quaterly report 2015-2 waarin melding wordt gemaakt van een economische krimp Sint Maarten tweede kwartaal 2015 van 0,6% .

Quote

“Sint Maarten,” concludeerde Tromp, “gaat op dit moment door een politieke crisis die leidt tot onzekerheden die de economische groei belemmeren, omdat grote tekortkomingen niet op adequate wijze worden aangepakt. Het land heeft daarom dringend politieke stabiliteit nodig zodat de randvoorwaarden kunnen worden gecreëerd ter versterking van de macro-economische omgeving en zodoende een hoger duurzaam groeipad kan worden gerealiseerd”.

Unquote

Aantal Ministers periode 10-10-10 tot 1 december 2015	
Ministerie Algemene Zaken (Minister President)	: 5
Ministerie van Onderwijs, Wetenschap, Cultuur en Sport	: 7
Ministerie van Bestuur, Planning en Dienstverlening	: 6
Ministerie van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn	: 5
Ministerie van Economische Ontwikkeling	: 5
Ministerie van Verkeer, Vervoer en Ruimtelijke Planning	: 4
Ministerie van Gezondheid, Milieu en Natuur	: 4
Ministerie Justitie	: 3
Ministerie Financiën	: 2

Reële Economische groei in % BBP					
2015*	2014	2013	2012	2011	2010
-0.1	-1.1	-0.8	-0.1	0.6	0.1

Bron: CBS, CBCS

*Schatting CBCS

- **Voorstel aanpassen Minimumloon per 1 januari 2016**

De Minister van Sociale Ontwikkeling, Arbeid en Welzijn (SOAW) is voornemens om het minimumloon per 1 januari 2016 aan te passen met 0.6% (indexeren).

Aanpassing geschiedt conform bepalingen artikel 13 van de landsverordening Minimumlonen (PB 1972 no 110). Hoofddargumenten ter invoering en aanpassing van het minimumloon zijn bescherming van de “zwakke” werknemer en behoud van koopkracht.

Het al dan niet aanpassen van het minimumloon is een jaarlijks terugkerende gebeurtenis dat veelal gepaard gaat met de nodige discussie. De geschiedenis wijst uit dat aanpassing van het minimumloon soms wel en soms niet plaatsvindt.

Om te kunnen beoordelen of de beoogde doelen van invoering van de minimumloonwetgeving en indexering van het minimumloon zijn gerealiseerd volgt hieronder een beknopt overzicht van de ontwikkeling van het minimumloon vergezeld van enkele benchmarks.

In 1972/73 zijn per wet op Curaçao een viertal minimumloon categorieën ingevoerd:

Categorie I: Naf 346,40

Categorie II: Naf 249,-

Categorie III: Naf 209,-

Categorie IV: Naf 100,-

In de periode 1972 - 1984 zijn de minimumlonen jaarlijks geïndexeerd.

Van 1984 tot 1 maart 1990 en januari 1995 tot januari 2001 is aanpassing van de minimumlonen achterwege gebleven vanwege de slechte economische situatie.

De periode maart 1990- 2007 kenmerkt zich door aanpassing (verhoging) van de minimumlonen, eliminatie van de diverse minimumloon categorieën om uit te komen tot één categorie en wijziging van het stelsel van minimumlonen.

Deze wijziging omvat onder andere:

- invoering van wettelijke jeugdminimumlonen in 1993;
- invoering van het concept minimum uurloon in 2000 en invoering van een 40 urige werkweek.

Per 1 januari 2015 bedraagt het minimum uurloon op Curaçao Naf 8,15 hetgeen overeenkomt met een maandinkomen van Naf 1413,- op basis van een 40 urige werkweek en Naf 1589 op basis van een 45 urige werkweek.

In tegenstelling tot 1972 is er in 2015 sprake van één Minimumloon categorie (gebaseerd op een uurloon).

Indien in 2015 nog sprake zou zijn van 4 minimumloon categorieën dan zou de ontwikkeling er als volgt uitzien:

Nominale stijging minimumlonen versus inflatie				
	Cat I	Cat II	Cat III	Cat IV
1972	346,40	249	209	100
2015*	2120	1524	1279	612
2015**	1589	1589	1589	1589
Nominale stijging				
Periode 1972-2015 %	358	538	660	1489
Inflatie periode				
1972 -2015 %	512	512	512	512
reële groei lonen				
%	-154	26	128	937

*bij volledige indexatie

**actuele minimumloon , uitgegaan wordt van een 45 urige werkweek omdat dit in 1972 standaard was.

Uit bovenstaande tabel kan het volgende worden afgeleid:

- Het minimumloon voor de categorie II, III en IV zou in 2015 ondanks bevroering van de minimumlonen in de periode 1984-1990 en 1995-2000 alsmede de gecumuleerde inflatie van 512% (periode 1972-2015) reëel (fors) zijn verbeterd.
- Het minimumloon voor Cat I zou in 2015 een reële achteruitgang vertonen.

Benchmarking:

Uit ILO onderzoek blijkt dat het minimumloon dat aan de volgende benchmarks beantwoord aan de internationale gangbare eisen voldoet:

- Minimumloon tussen 35 - 45% van gemiddeld loon
- Minimumloon tussen 50 - 60% van het mediaan loon

Het Curaçaose minimumloon:

	2011
Mediaan inkomen	1836
Gemiddeld inkomen	3023
Min Loon (40 urig week)	1305
als % van mediaan inkomen	71.1
als % van gemiddeld inkomen	43.23

Bron: CBS, census 2011

Minimumloon vs. Armoedegrens

- Uitgangspunt geïndexeerde armoedegrenzen zoals in 2008 bepaald door het CBS Curaçao

	2008	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Two adults and two children	2195	2322	2387	2444	2521	2554	2594
One person household	1045	1106	1136	1163	1200	1216	1235
Two adults	1568	1659	1705	1746	1801	1825	1853
One adult with one child	1359	1438	1478	1513	1561	1581	1606
One adult with two children	1672	1769	1818	1861	1920	1946	1976
Two adults with one child	1881	1990	2046	2094	2160	2189	2223
Three adults	2090	2211	2273	2327	2400	2432	2470
Wettelijk minimumloon per maand (40-urige werkweek)	1101	1265	1305	1331	1374	1374	1412

Ontwikkelingen Werkgelegenheid en Economische groei Curaçao:

Ontwikkelingen Minimumloon, werkgelegenheid en economische groei																
	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999
Werkl %																
Algemeen		13		9.8		9.6	10.3	12.4	14.6	18.2	16.1	15.1	15.6	15.8	14.2	
Jeugd		37.2		24.7		24.8	26.3	24.8	37.8	44	36.8	33.6	34.1	34	27.3	
Eco groei %	-1.1	-0.8	-0.1	0.6	0.1	-0.5	2.2	2.5	0	0.7	0.2	0.3	0.4	-0.7	-2.5	-2.3

	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1981	1972
Werkl %													
Algemeen	16.8	15.5	14	13.1	12.8	13.6	13.9	14.6	17	20.1	23.2	20.2	13.8
Jeugd	35.6	37.2	34.8	30.8	28	26.7	27.2	25.6	38.8				
Eco groei %	-1.1	-1.5	-1.4	0.5	1.5	2	4.1	3.5	6	3.9	3.5		

Bron: CBS, CBCS

Benchmarking landen met en zonder minimumloonwetgeving:

Minimum Wage and Jobless Rates in Western Europe		
Country	Minimum Wage (\$)	Jobless Rate
Belgium	\$11.69	8.9%
France	\$12.09	11.1%
Greece	\$5.06	27.3%
Ireland	\$11.09	13.6%
Luxembourg	\$14.24	5.9%
Netherlands	\$10.93	7.0%
Portugal	\$4.19	16.3%
Spain	\$5.57	26.6%
UK	\$10.02	7.5%
Average		13.8%
Median		11.1%
No Minimum Wage		
Austria	0	4.9%
Denmark	0	7.1%
Finland	0	8.1%
Germany	0	5.2%
Iceland	0	4.7%
Italy	0	12.5%
Norway	0	3.5%
Sweden	0	7.9%
Switzerland	0	3.1%
Average		6.3%
Median		5.2%

Bron: Global Financial data 2013

Arbeidsproductiviteit en minimumlonen:

Volgens de ILO worden de effecten van toename van het minimumloon veelal gecompenseerd door stijging van de arbeidsproductiviteit. Gaat dit op voor Curaçao?

Ontwikkeling arbeidsproductiviteit Curacao % wijziging								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Productiviteit	-1	-0.7	-8	-4.9	-1.6	-1.8	-1.1	-0.5

Bron: IMF country report 2014

Redactioneel commentaar:

Zijn de beoogde doelen van invoering van de minimumloonwetgeving en (jaarlijkse) aanpassing van het minimumloon gerealiseerd? De indicaties wijzen in de richting dat de doelstelling handhaving van de koopkracht grotendeels is bereikt. Of sprake is van bescherming van de “zwakke” werknemer is nog de vraag.

De combinatie van handhaving koopkracht van het minimumloon, een nauwelijks groeiende en zelfs krimpende economie, dalende arbeidsproductiviteit en relatief hoge werkloosheid doet de vraag rijzen of op dit moment prioriteit gegeven moet worden aan het voeren van een loonbeleid en daarmee bescherming van hen die een baan hebben. Hoe staat het met de grote groep die werkzoekend zijn en de echte marginalen en zwakkeren vormen? Zou voeren van een werkgelegenheidsbeleid niet de voorkeur moeten krijgen?

Wellicht dat de Minister SOAW hiernaar zou willen kijken.

- **Ontwikkeling van de arbeidsmarktparticipatie van de vrouw tussen 1960 en heden**

In Modus Statistisch Magazine jaargang 13/nr2/2015 heeft het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) een interessant artikel gepubliceerd over het onderwerp de “ontwikkeling van de arbeidsmarktparticipatie van de vrouw tussen 1960 en heden” . Hieronder volgt een samenvatting van dit artikel:

Ontwikkeling werkenden:

In een periode van ruim vijftig jaar is de positie van de vrouw op de arbeidsmarkt van Curaçao ingrijpend gewijzigd. Het aantal werkende vrouwen is ruim verdrievoudigd, een groeitempo waarbij dat van de mannen (25 procent) verbleekt. De vrouwen hebben hun achtergestelde positie op de arbeidsmarkt sterk verbeterd.

In 2011 zijn er meer werkende vrouwen dan mannen op de arbeidsmarkt.

Cijfermatig heeft deze ontwikkeling zich als volgt voltrokken:

Werkenden naar geslacht, Curaçao Census 1960-2011

	1960	1972	1981	1992	2001	2011
■Mannen	25,203	28,071	30,337	29,621	24,548	31,515
■Vrouwen	9.226	13.864	16.953	22.019	23.138	33.399

Bron: CBS, Modus jrg13,nr.2, 2015

In 1960 zijn 9.226 vrouwen werkend, aanzienlijk minder dan het aantal werkende mannen in dat zelfde jaar: 25.203. Op elke 100 werkende mannen zijn er 37 werkende vrouwen. In 2011 zijn er 33.399 werkende vrouwen, tegenover 31.515 werkende mannen. De verhouding is in de loop van vijftig jaar steeds meer ten gunste van de vrouwen veranderd, en in 2011 zelfs omgeslagen: op elke 100 werkende mannen zijn er 106 werkende vrouwen.

Tussen 1960 en 2011 is de totale populatie mannelijke werkenden zoals eerder aangegeven met 25% gegroeid. Dat is gemiddeld per jaar 0,4%. Het totaal aantal vrouwelijke werkenden is in deze periode met 26% toegenomen. Dat is op jaarbasis 2,6%.

Het groei percentage voor vrouwen is groot te noemen en een van de belangrijkste ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van Curaçao is vooral de instroom van de vrouwen geweest.

Ontwikkeling werkzoekenden:

Voor het aantal werkzoekende mannen en vrouwen is de ontwikkeling anders verlopen. Het aantal werkzoekende vrouwen is in 1960 1.386 personen, bijna een derde minder dan het aantal werkzoekende mannen: 3.650. In de reeks Censusdata is 1960 het enige jaar waarin het aantal werkzoekende mannen het aantal werkzoekende vrouwen overtreft. In 1972 overtreft het aantal werkzoekende vrouwen de mannen met enkele honderden, maar in de censusjaren daarna loopt het verschil op naar ruim 1.000 tot bijna 2.000 vrouwen meer.

In tabelvorm ziet deze ontwikkeling er als volgt uit:

Werkzoekenden naar geslacht, Curaçao Census 1960-2011

	1960	1972	1981	1992	2001	2011
■ mannen	3,660	3,241	5,126	4,545	3,890	2,666
■ vrouwen	1,386	3,475	6,880	5,989	5,083	4,457

Bron: CBS, Modus jrg13,nr.2, 2015

Ontwikkeling werkloosheidpercentages:

Met betrekking tot het werkloosheidsgebeuren blijkt dat er sprake is van een trend van dalende werkloosheid bij mannen. In geen enkel censusjaar komt het werkloosheidspercentage boven de 10%. Voor vrouwen zijn met uitzondering van 1960 de werkloosheidpercentages boven de 10%.

In tabelvorm ziet deze ontwikkeling er als volgt uit:

Werkloosheid % naar geslacht, Curaçao, Census 1960-2011

	1960	1972	1981	1992	2001	2011
■ mannen	9.3	6.7	8.6	7.3	6.9	3.7
■ vrouwen	4.8	11.1	19.4	17.5	17.9	13.0

Bron: CBS, Modus jrg13,nr.2, 2015

Vrouwen zijn er in geslaagd hun aanvankelijk achtergebleven positie op de arbeidsmarkt om te zetten in een tenminste concurrerende positie. Dat de aantallen werkzoekende vrouwen hoog blijft, toont wel aan dat zij meer dan de mannen moeite hebben daadwerkelijk een baan te vinden.

Oorzaken van de snelle groei van de arbeidsparticipatie van de vrouw:

In het artikel worden een aantal redenen aangehaald die de toegang tot de arbeidsmarkt voor vrouwen hebben beïnvloed:

- De vestiging van Texas Instruments op Curaçao (tweede helft 60' er jaren eerste helft 70' er jaren van de vorige eeuw), waar voornamelijk vrouwelijke werknemers voor werden aangetrokken;
- De wet Opheffing van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw (1975), waarbij onder andere de zorg voor het huishouden ook in financiële zin aan beide partners werd toegekend. De gehuwde vrouw werd nu als volwaardig partner in het economische en financiële verkeer opgenomen. Zij kon dus ook inkomen genereren.
- De afschaffing van het werkverbod bij de overheid voor gehuwde vrouwen (1983). Een vrouwelijke ambtenaar moest voordien uit dienst ontslagen worden bij haar huwelijk.
- Gelijkschakeling van de salarissen bij de overheid (1994).
- Oprichting van het Bureau Vrouwenzaken, thans Sector Familie en Jeugd, (1996), voor begeleiding van de instroom van vrouwen op de arbeidsmarkt.
- Demografie: tussen 1960 en 2011 is de vruchtbaarheid van vrouwen drastisch gedaald. Een laag kindertal zorgt ervoor dat de zorgtaken eerder aflopen zodat de vrouw op latere leeftijd kan(her)intreden op de arbeidsmarkt.
- Opleiding: toegang tot beter en hoger onderwijs kan vrouwen een betere concurrentiepositie verschaffen in de strijd om een baan. In 2011 hadden werkende vrouwen relatief iets vaker een hogere opleiding. Erg groot zijn de verschillen overigens niet te noemen en ook in 1960 was dat het geval, hoewel toen een hogere opleiding in zeer beperkte mate voorkwam.

3.RAPPORTEN:

- **Doing Business 2015: welke landen hebben het aantrekkelijkst zakenklimaat?**

De World Bank heeft voor de twaalfde keer het rapport “Doing Business 2015 “ uitgebracht. In dit rapport wordt de praktijk van regelgeving waarmee bedrijven in landen worden geconfronteerd met elkaar vergeleken. In totaal is het reguleringsregime bestaande uit 10 componenten van 189 landen met elkaar vergeleken. Centraal staat de vraag hoe gemakkelijk is het voor een (startende) ondernemer om aan de vigerende regels te voldoen om zijn/haar bedrijf te kunnen beginnen en draaiende te houden met nadruk op de aspecten procedure, tijd en kosten. Het gaat om de volgende activiteiten:

- Regels ten aanzien van het opstarten van een bedrijf ;
- Krijgen van bouw vergunningen;
- Krijgen van elektriciteit verbindingen ;
- Registratie van eigendommen ;
- Credit mogelijkheden;
- Bescherming investeerders;
- Betaling van belastingen;
- Exportmogelijkheden;
- Afdwingen van contract bepalingen en overeenkomsten;
- Oplossen van geschillen

Bij het bepalen of het klimaat van een land gunstig is om zaken te doen is het bestaan en de aanwezigheid van hoeveelheid regels volgens de World Bank niet doorslaggevend. Waar het om gaat is of de overheden erin slagen om de regels zodanig onderling uit te voeren dat deze de ontwikkeling van private investeringen niet doet stagneren. Bij “Doing business” ligt de nadruk op effectieve regelgeving en niet zozeer weinig regelgeving.

Het “ Doing Business” onderzoek van de World Bank belicht één aspect van het investeringsklimaat namelijk het regelgeving/ bureaucratie regime van een land. De resultaten van dit onderzoek zijn derhalve beperkt en doen geen uitspraken over de totale kwaliteit van het ondernemersklimaat en de complete concurrentiepositie van een land. Zo zijn belangrijke onderwerpen die mede de kwaliteit en het klimaat van ondernemerschap bepalen o.a. veiligheid, deugdelijkheid van bestuur, marktgrootte, macro-economische stabiliteit (staat van de overheidsfinanciën) en het niveau en kwaliteit van de arbeidsmarkt niet in het onderzoek opgenomen. Dit neemt niet weg dat het onderzoek een duidelijk beeld verschaft hoe het gesteld is met de staat van de bureaucratie van landen en waar het klimaat om zaken te doen het aantrekkelijkst en aangenaamst is.

Onderstaand tabel geeft een overzicht van landen gerangschikt op basis van “ ease of doing business” 2015. Singapore, Nieuw Zeeland, Hong Kong, Denemarken en Zuid Korea zijn de top 5 landen. Voor het Caribisch gebied zijn Puerto Rico (47), Jamaica (58) en Trinidad and Tobago (79) de hoogst genoteerde landen. Opvallend is de score van landen als Suriname en Venezuela die onderaan de lijst (minst aantrekkelijk) staan genoteerd. Hoewel Curaçao niet betrokken is geweest bij dit onderzoek kan uiteraard lering getrokken worden uit de ervaringen van andere landen die wel onderdeel uitmaken van deze studie.

Doing Business 2015

TABLE 1.1 Ease of doing business ranking

Rank	Economy	DTF score	Rank	Economy	DTF score	Rank	Economy	DTF score
1	Singapore	88.27	64	Cyprus	66.55	127	Mozambique	56.92
2	New Zealand	86.91	65	Croatia	66.53	128	Lesotho	56.64
3	Hong Kong SAR, China	84.97	66	Oman	66.39	128	Pakistan	56.64
4	Denmark	84.20	67	Samoa	66.17	130	Iran, Islamic Rep.	56.51
5	Korea, Rep.	83.40	68	Albania	66.06	131	Tanzania	56.38
6	Norway	82.40	69	Tonga	65.72	132	Ethiopia	56.31
7	United States	81.98	70	Ghana	65.24	133	Papua New Guinea	55.78
8	United Kingdom	80.96	71	Morocco	65.06	134	Kiribati	55.48
9	Finland	80.83	72	Mongolia	65.02	135	Cambodia	55.33
10	Australia	80.66	73	Guatemala	64.88	136	Kenya	54.98
11	Sweden	80.60	74	Botswana	64.87	137	Yemen, Rep.	54.84
12	Iceland	80.27	75	Kosovo	64.76	138	Gambia, The	54.81
13	Ireland	80.07	76	Vanuatu	64.60	139	Marshall Islands	54.72
14	Germany	79.73	77	Kazakhstan	64.59	140	Sierra Leone	54.58
15	Georgia	79.46	78	Vietnam	64.42	141	Uzbekistan	54.26
16	Canada	79.09	79	Trinidad and Tobago	64.24	142	India	53.97
17	Estonia	78.84	80	Azerbaijan	64.08	143	West Bank and Gaza	53.62
18	Malaysia	78.83	81	Fiji	63.90	144	Gabon	53.43
19	Taiwan, China	78.73	82	Uruguay	63.89	145	Micronesia, Fed. Sts.	53.07
20	Switzerland	77.78	83	Costa Rica	63.67	146	Mali	52.59
21	Austria	77.42	84	Dominican Republic	63.43	147	Côte d'Ivoire	52.26
22	United Arab Emirates	76.81	85	Seychelles	63.16	148	Laos PDR	51.45
23	Latvia	76.73	86	Kuwait	63.11	149	Togo	51.29
24	Lithuania	76.31	87	Solomon Islands	63.08	150	Uganda	51.11
25	Portugal	76.03	88	Namibia	62.81	151	Benin	51.10
26	Thailand	75.27	89	Antigua and Barbuda	62.64	152	Burundi	51.07
27	Netherlands	75.01	90	China	62.58	153	São Tomé and Príncipe	50.75
28	Mauritius	74.81	91	Serbia	62.57	154	Algeria	50.69
29	Japan	74.80	92	Paraguay	62.50	155	Djibouti	50.48
30	Macedonia, FYR	74.11	93	San Marino	62.44	156	Iraq	50.36
31	France	73.88	94	Malta	62.11	157	Bolivia	49.95
32	Poland	73.56	95	Philippines	62.08	158	Cameroon	49.85
33	Spain	73.17	96	Ukraine	61.52	159	Comoros	49.56
34	Colombia	72.29	97	Bahamas, The	61.37	160	Sudan	49.55
35	Peru	72.11	97	Dominica	61.37	161	Senegal	49.37
36	Montenegro	72.02	99	Sri Lanka	61.36	162	Suriname	49.29
37	Slovak Republic	71.83	100	St. Lucia	61.35	163	Madagascar	49.25
38	Bulgaria	71.80	101	Brunei Darussalam	61.26	164	Malawi	49.20
39	Mexico	71.53	102	Kyrgyz Republic	60.74	165	Equatorial Guinea	49.01
40	Israel	71.25	103	St. Vincent and the Grenadines	60.66	166	Tajikistan	48.57
41	Chile	71.24	104	Honduras	60.61	167	Burkina Faso	48.36
42	Belgium	71.11	104	Lebanon	60.61	168	Niger	47.63
43	South Africa	71.08	106	Barbados	60.57	169	Guinea	47.42
44	Czech Republic	70.95	107	Bosnia and Herzegovina	60.55	170	Nigeria	47.33
45	Armenia	70.60	108	Nepal	60.33	171	Zimbabwe	46.95
46	Rwanda	70.47	109	El Salvador	59.93	172	Timor-Leste	46.89
47	Puerto Rico (U.S.)	70.35	110	Swaziland	59.77	173	Bangladesh	46.84
48	Romania	70.22	111	Zambia	59.65	174	Liberia	46.61
49	Saudi Arabia	69.99	112	Egypt, Arab Rep.	59.54	175	Syrian Arab Republic	46.51
50	Qatar	69.96	113	Palau	59.50	176	Mauritania	44.21
51	Slovenia	69.87	114	Indonesia	59.15	177	Myanmar	43.55
52	Panama	69.22	115	Ecuador	58.88	178	Congo, Rep.	43.29
53	Bahrain	69.00	116	Maldives	58.73	179	Guinea-Bissau	43.21
54	Hungary	68.80	117	Jordan	58.40	180	Haiti	42.48
55	Turkey	68.66	118	Belige	58.44	181	Angola	41.85
56	Italy	68.48	119	Nicaragua	58.09	182	Venezuela, RB	41.41
57	Belarus	68.26	120	Brazil	58.01	183	Afghanistan	41.16
58	Jamaica	67.79	121	St. Kitts and Nevis	58.00	184	Congo, Dem. Rep.	40.60
59	Luxembourg	67.60	122	Cabo Verde	57.94	185	Chad	37.25
60	Tunisia	67.35	123	Guyana	57.83	186	South Sudan	35.72
61	Greece	66.70	124	Argentina	57.48	187	Central African Republic	34.47
62	Russian Federation	66.66	125	Bhutan	57.47	188	Libya	33.35
63	Moldova	66.60	126	Grenada	57.35	189	Eritrea	33.16

4.(Nieuwe)Wetgeving

Beknopt overzicht recente (initiatief) wetsvoorstellen/aanpassingen op sociaal-economisch gebied welke door de Regering dan wel als initiatief ontwerp van de Staten aan de wetgevende macht ter behandeling zijn aangeboden en waar de SER advies over dient uit te brengen (periode oktober t/m november 2015).

Ontwerp ministeriële regeling tot indexering van het minimumloon per ingaande 1 januari 2016 met 0.6%.

5.ECONOMIC INDICATORS

Foreign Exchange Position (x mln) :	Oct 2015 :	NAf 2,645
definition IMF	Oct 2015 :	NAf 2,395
Import coverage (months)	Oct 2015 :	4.3

Consumer Price Index (Oct 2006 = 100)	Aug 2015	:124.8
	Aug 2014	:125.1
	Change	: -0.2 %
Average inflation past 12 months		: 0.6 %
Population and Employment		
Curaçao	:	2013 2011
Total population		150,782 147,858
Employed population		63,493 62,042
Unemployed population		9,512 6,721
Labor Force		73,005 68,763
Unemployment rate		13.0% 9.8%

Stay over tourism no of visitors	:	Sept 2015 year to date : 337.594
		Sept 2014 year to date : 325.167
		Change :4%

Cruise tourism no. of passengers	:	Sept 2015 year to date: 389.459
		Sept 2014 year to date : 443.432
		Change: -6 %

Stay over nights		Sept 2015 year to date:2.848.813
		Sept 2014 year to date:2.894.380
		Change: -2%

Shipping	: Jan - Oct 2015	Jan - Oct 2014
Freight	831	784
Tanker	982	993
Cruise	191	215
Others	364	322

	Jan- Sept 2015	Jan-Sept 2014
Cargo movements, metric tons		
Unloaded	451,258	443,805
Loaded	154,262	151,182

	Sept 2015	Sept 2014
Total companies Commercial Register		
Local	24,915	24,721
International	13,506	14,132
Total	38,421	38,853

Source: Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten, Central Bureau of Statistics, Curaçao Tourism Development Foundation, Curaçao Port Authority, MEO, CHATA, Chamber of Commerce Curaçao